

ТА'ЛИМ, ФАН

VA INNOVATSIYA

Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал
1996 йилда ташкил этилган.

2020/1-son

Таҳрир кенгаши раиси:
Ўзбекистон Республикаси

Олий ва ўрта махсус таълим вазири
Маджидов Иномжон Уришович

Таҳрир кенгаши раиси ўринбосарлари:
Абдурахманов О.Қ.
Холмухамедов М.М.

Бош муҳаррир:
З.Т. Хақимов
Ривожлантириш маркази директори

Таҳрир кенгаши аъзолари:
Ибрагимов И.У.

(бош муҳаррир ўринбосари)

Бегимкулов У.Ш.
Бузрукхонов С.М.
Холиқов А.Ж.

Исмаилов Б.М.
Базаров О.Х.
Ҳамраев М.С.
Ризаев Ф.Х.

Туробжонов С.М.
Марахимова А.Р.
Ходиев Б.Ю.
Умурзоков Ў.П.
Рахимов Ф.Х.
Сирожиддинов Ш.С.
Шукуров Э.Х.

Жамоатчилик кенгаши аъзолари:

Пардаев А.Х.
Раҳманов Х.Ш.
Шарипов Ш.С.
Эшмуродов А.Т.
Хайдаров О.А.
Аллаберганов Р.К.
Раҳимова У.А.
Қурбанов Ш.Э.
Ризаев Ж.А.
Муталов Ш.А.
Ибрагимов М.М.
Нишонов Х.М.
Мирсоатова М.С.
Матякубов А.
Иноятов Ф.Ш.
Каримов К.Х.
Бабаходжаев С.Н.
Шарипов К.А.
Абдурахмонов Қ.Х

Таҳририят:
Аллаёров Т. – масъул муҳаррир,
Усманова Д. – дизайнер

MUNDARIJA

TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH

У.Ғ.Зуннуова. Иқтисодий ривожланиш даврида давлат - хусусий шериклик механизмларининг ўзига хослиги..... 3

Г.А.Умарова, Л.Файзуллаева. Инновацион технологиялар - таълим тизимини самарали ривожлантириш омили сифатида..... 6

BARKAMOL AVLODNI TARBİYALASHDA TA'SIRCHAN

TADBIRLARNI TASHKILLASHTIRISH

Н.Т.Мисирова, Х.Ўришова. Бошланғич синфда ижодий фаолиятга тайёрлаш орқали ўқувчиларнинг иқтидорини орттириш..... 9

Т.Л.Хурвалиева. Мактабгача ёшдаги болаларни атроф олам билан таништиришда ота-оналар фаолиятининг педагогик йўналишлари..... 12

EKOLOGIK TA'LIM

У.Ходжаева. Современные тенденции индустрии эко-моды..... 18

KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH

И.Н.Каримов. Компетентлик ва касбий компетентлик тушунчаларининг моҳияти ва илмий таҳлили..... 21

Д.З.Хидирова. Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини шакллантириш..... 26

Д.Т.Пулатова. Бошланғич таълим ўқитувчисининг касбий компетентлигини ривожлантириш..... 30

ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA VA O'QUV JARAYONINI LOYIHALASH

А.Н.Маматқулов. Олий таълим муассасалари талабаларида креатив тафаккурни шакллантириш..... 34

Г.Ш.Ташматова, Г.Ш.Миррахимова. Руководство по интеграции технологий в efl (английский язык как иностранный)..... 38

З.Ф.Шаропова. Savodxonlik pedagogikasidan rivojlanish pedagogikasiga o'tish..... 41

U.Djabborov. International experience in improving professional pedagogical competences of english language teachers..... 44

Z.A.Yangiboeva., M.A.Raximova., D.S.Esanqulova. Biologiya fani o'qituvchilarini tayyorlash va o'qitishning dolzarb muammolari..... 47

FAN BILAN TA'LIM JARAYONI ALOQALARINI RIVOJLANTIRISH

Н.Қ.Хайруллаева. Дискурс таҳлилида сўзларни ўрганишнинг айрим жиҳатлари..... 49

MA'NAVIY - AXLOQIY TARBIIYA VA MA'RIFIY ISHLAR

Г.Ю.Азимова. Ўзбек оиласи: субъектлар ва ўзаро муносабатлар..... 52

Муассислар:

Ўзбекистон Республикаси

Олий ва ўрта махсус

таълим вазирлиги;

Касб-ҳунар таълими маркази;

Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар

таълимини ривожлантириши маркази.

Манзил:

100060, Тошкент шаҳри,

Миробод тумани,

Шаҳрисабз кўчаси, 42-уй

Телефон: 233-34-88;

Факс: (+99871) 233-34-88;

e-mail: rt13@edu.uz

Босишга рухсат этилди:

07.04.2020 й.

Қозғоз бичими 60x84 1/8. б/м.12,5.

Адади 1000 нусха.

Нархи: Келишилган ҳолда.

Буюртма рақами 12

"PRINT REBEL" МЧЖ матбаа

корхонасида чоп этилди.

Тошкент шаҳри Олмазор тумани,

Ўразбоев кўчаси, 35-уй.

Журнал Ўзбекистон Матбуот

ва ахборот агентлигидан 2014 йил

26 декабрда 0506 рақами билан

рўйхатдан ўтган.

Журнал йилда 4 мартаба

(ҳар чоракда) ўзбек, рус ва инглиз

тилларида чоп этилади.

"Ta'lim, fan va innovatsiya" журнали

Ўзбекистон Республикаси Олий

аттестация комиссияси Раёсатининг

2015 йил 18 ноябрдаги 218/5-сонли

қарори билан 13.00.00 – ПЕДАГОГИКА

ФАНЛАРИ бўйича, 2018 йил

28 ноябрдаги 247/6-сонли қарори

билан 23.00.00 – СИЁСИЙ ФАНЛАР

бўйича докторлик диссертациялари

асосий илмий натижаларини чоп

этиши тавсия этилган илмий наشرлар

рўйхатига киритилган.

"Ta'lim, fan va innovatsiya" журналидан

кўчириб босиши фақат тахририятнинг

розилиги билан амалга оширилади.

Мақолада келтирилган фактларнинг

тўғрилиги учун муаллиф масъулдир.

Тахририят фикри муаллифлар

фикрига мос келмаслиги мумкин.

А.Э.Сагторов. Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчисига касбий маданиятни (мулоқот маданиятини) шакллантириш шарт-шароитлари. 57

SIYOSATSHUNOSLIK NAZARIYASI VA METODOLOGIYASI

М.Мирзаев. Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсий тузилиши ва либерализм ғоялари..... 61

AXBOROT - KOMMUNIKATSIYA IMKONIYATLARIDAN UNUMLI VA SAMARALI FOYDALANISH

С.А.Закирова. Жамият ривожига замонавий ахборот–коммуникацион технологияларининг имкониятлари..... 66

Ф.Э.Сеит-Асан. Implementation of information and communication technologies into innovative pedagogical activity..... 70

Р.М.Абдуллаева. Сетевая технология как источник аутентичных учебных материалов в процессе обучения терминологии..... 73

Э.Т.Буриева. Использование информационно-коммуникационных технологий при обучении переводу..... 77

С.Б.Шарипова. Использование информационно-коммуникативных технологий в обучении иностранного языка для предотвращения проблемы в группах смешанной способности..... 79

Л.М.Умаров. Педагогларнинг тармоқдаги методик ҳамкорлиги асосида касбий компетентликни ривожлантириш шартлари..... 82

TA'LIM SIFATINI OSHIRISH

Ш.Н.Калонов, Б.Ю.Қодирова. Молиявий ҳисоботларнинг халқаро стандартларига ўтишнинг долзарб масалалари..... 85

Р.Д.Дусмуратов, И.Р.Давлатов. Илмий назария ва гипотеза, уларнинг илмий – тадқиқотлардаги ўрни..... 88

А.Отабоев. Марказий осиеда давлатчилик ва сиёсий институтлар фаолиятига оид ўрта асрлардаги таълимотлар ҳамда илмий қарашлар ривожига..... 94

А.Ж.Соатов. Pedagogik kasbiy faoliyatda xotiraga xos mnemonik usullardan samarali foydalanish yo'llari..... 99

SIYOSIY MADANIYAT VA MAFKURA

Ш.М.Отақулов. Ўзбекистонда гендер тенгликка амал қилиш сиёсатининг зарурияти..... 102

CHET TILLARNI O'QITISHDA PEDAGOGIK QONUNIYATLAR

Г.И.Ахунходжаева, З.М.Садикназарова. Оценка знаний как один из ключевых вопросов при обучении языкам..... 107

Г.Х.Рўзиева. Иккинчи чет тилини ўқитишда “компетентлик” ва “компетенция” категориялари..... 110

М.Мадазимова. Обучение иностранному языку в нефилологическом вузе..... 113

Ш.И.Мансурова, Г.Т.Тулобаева. Урок иностранного языка-место встречи культур..... 116

Д.М.Нормирзаева, Д.З.Сайдалиева. Актуальность использования методов проекта и деятельности в обучении иностранным языкам 118

М.Б.Садикова. Лингводидактика - как основа обучения иностранным языкам..... 121

Д.И.Хидаева, Д.Б.Холбоева, Ш.П.Каримова. Хорижий тилларга ўқитишда лингводидактиканинг аҳамияти..... 124

SH.N.Haratova., M.B.Sadikova. Ingliz tilida globalizm..... 127

F.Axrarova. Nolisoiniy oily o'quv yurtlarida chet tillarga o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalar..... 130

A.A.Embergenova, D.A.Ishankulova. Chet tillarga o'qitishda faol metodlarning qo'llanilishi 132

A.O. Толеубаева. Развитие у учеников старших классов средней школы навыков чтения на иностранном языке и важные элементы понимания прочитенного текста 135

тарбияси ҳам шунчалик муваффақиятли бўлади. Оилада фарзанд тарбияланади, унга умуминсоний қадриятлар сингдирилади ва бошланғич ижтимоий йўналиш оилада берилади.

Оила мустақамлиги, маънавий ва жисмоний баркамол фарзанд жамият мустақамлиги ва маънавий етуклигини гаровидир. Соҳибқирон бобомиз Амир Темур ҳам ўғил уйлантиришда келин танлашни, фарзанд тарбиясини давлат сиёсати даражасига кўтарганлиги ҳам бежиз эмас. Давлатнинг қудрати-соғлом фикрли, билимли, ахлоқ – одобли, халқ, миллат, Ватан тақдири учун жонини тиккан инсонлар қўлида.

Агар ҳар бир оила ўзининг ҳар бир боласини одобли этиб тарбияласа, оилалар одобли бўлади, оилалар одобли бўлса, жамият мустақам бўлади, жамият мустақам бўлса, давлатда тинчлик ва осойишталик ҳукм суради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қураимиз. – Тошкент.: Ўзбекистон, 2017. – 295 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси

тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда. www.lex.uz

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 2 февралдаги “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва Оила институтини мустақамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ- 5325-сонли Фармони. www.lex.uz

4. А.Авлоний. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. Т “Ўқитувчи” 1992, 14-бет.

5. Алишер Н.Мабул ул-қуллуб. Т., Ф.Ғулом, 1983, 41-бет.

6. Жабборов И. Юксак маданият ва ноёб маънавият маскани. Тошкент.: Ozbekiston, 2012. – Б. 77-78.

7. Саҳиҳи Бухорий. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. II китоб. Т., Давлат миллий нашриёти, 2008, 255-бет.

8. Х.Вембери. Бухоро ёхуд Мавороуннахр тарихи. Т., 1990, 114-128 бетлар.

9. О.Мусурмонова. Маънавий қадриятлар ва ёшлар тарбияси. Тошкент. Ўқитувчи., 1996.

10. М.Иномова. Оилада болаларнинг маънавий-ахлоқий тарбияси. Тошкент., 1999

БЎЛАЖАК ЖИСМОНИЙ МАДАНИЯТ ЎҚИТУВЧИСИДА КАСБИЙ МАДАНИЯТ (МУЛОҚОТ МАДАНИЯТИ)НИ ШАКЛЛАНТИРИШ ШАРТ- ШАРОИТЛАРИ

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ (КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ) У БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

CONDITIONS FOR THE FORMATION OF A PROFESSIONAL CULTURE (COMMUNICATIVE CULTURE) IN A FUTURE TEACHER OF PHYSICAL EDUCATION

А.Э.Сатторов – п.ф.ф.д (PhD)

Бухоро давлат университети

Аннотация

Ушбу мақолада бўлажак жисмоний маданият ўқитувчиларининг касбий маданияти, мулоқот маданиятини шакллантириш муаммолари ва имконият йўналишлари ҳамда фан ўқитувчиларининг коммуникатив фаолияти, эстетик тарбия орасидаги узвий боғлиқлик, алоқадорлик жиҳатлари таҳлил қилинган.

Таянч сўзлар: жисмоний маданият, касбий маданият, мулоқот маданияти, компетентлик, коммуникативлик, этика, эстетик тарбия.

Аннотация

В статье анализируются возможности развития и ключевые положения профессионального становления культуры будущих учителей физической культуры, а также связи между физической культурой и эстетическим воспитанием, история физической культуры и спорта.

Ключевые слова: *физическая культура, профессиональная культура, коммуникативная культура, компетентность, коммуникативность, этика, эстетическая воспитания.*

Annotation

The article analyzes the possibilities of development and crucial positions of the professional formation of culture of future teachers of physical culture, as well as connections between physical culture and aesthetic education, history of physical culture and sports.

Key words: *Physical culture, Professional, Communicative culture, Competence, communicative, Ethics, Aesthetic.*

Республикамизда таълимнинг янги парадигмаларга ўтиши нафақат талабаларнинг ўзини ўзи натижавий ривожлантиришга инновацион ёндашувларни, балки ушбу жараённинг методологик асосларини такомиллаштиришни тақозо қилмоқда.

Дунё амалиётида шахснинг ижодий имкониятларини ривожлантиришнинг куйидаги шарт-шароитларидан фойдаланиш зарурати мавжуд:

- шахснинг ижодий имкониятларини ривожлантиришга қаратилган ижтимоий ва ташкилий-педагогик шарт-шароитлар, илмий-методик таъминот ва ахборот-таълим муҳитини шакллантириш;

- таълим жараёни компонентлари диагностикаси асосида касбий-педагогик креативлик муаммоларини ечиш;

- таълим сифатини комплекс бошқариш, ягона электрон тизим орқали таълимни амалга оширишнинг талаба-педагог-талаба муносабати, таълимнинг умумкасбий ва мутахассислик компонентларига асосланган интеллектуаллаштирилган тизимларини такомиллаштириш;

- замонавий дидактик воситаларни ўқитишнинг босқичли модели асосида қўллаш, таълим олувчиларнинг креатив компетентлиги (ижодий тафаккур, мужассамлаштириш қобилияти, таҳлил-синтез-умумлаштириш), инновацион технологиялар виситасида ривожлантиришнинг янги методлари моҳиятини очиб беришда компетенциявий ёндашув имкониятларидан самарали фойдаланиш заруриятга айланган.

Жамиятимизда соғлом турмуш тарзини шакллантириш, аҳолининг, айниқса, ёш авлоднинг жисмоний тарбия ва оммавий спорт билан мунтазам шуғулланиши учун замон талабларига мос шарт-шароитлар яратиш, спорт мусобақалари орқали ёшларда ўз иродаси, кучи ва имкониятларига бўлган ишончни мустаҳкамлаш, мардлик ва ватанпарварлик, она-Ватанга садоқат туйғуларини камол топтириш, шунингдек, ёшлар

орасидан иқтидорли спортчиларни саралаб олиш ишларини тизимли ташкиллаштириш ҳамда жисмоний тарбия ва оммавий спортни янада ривожлантиришга йўналтирилган кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда” [1]. Олий таълим муассасаларида талабалар билимининг назарий ва амалий мазмунини такомиллаштириш, педагогик касбий фаолиятида зарур бўладиган касбий билим, кўникма ва малакаларни ривожлантириш, креатив таълим технологияларини ишлаб чиқиш муҳим аҳамиятга эга.

Бўлажак ўқитувчиларда инсонийлик, педагогик ижодкорлик, ёшларга ижобий жиҳатдан намуна бўлиш, вазминлик, жамоат жойлари ва аудитория(синф)ларда ўзини тута билиши, ўзини ўзи назорат қилиши, меҳрибонлик, ўз шогирдлари учун хавотирланиши, ҳаққонийлиги (баҳолашда, тавсифлашда), талабчанлик, ҳазил-мутойиба туйғусига эгалик, қувноқ характер соҳиби бўлиши, ҳиссий-ижобий кайфиятга эга бўлиш, ўқувчилар билан мулоқотда касбий одоб ва ахлоққа амал қилиш, таълим олувчилар шахсини ҳурмат қилиш ва тушуниш каби фазилатлар шаклланган бўлиши керак. Ўқитувчи юксак даражадаги касбий-педагогик маданиятга эга бўлиши зарур. Касбий-педагогик маданият – интеллектуал, ижодий кучлар ва касбий-шахсий қобилиятларнинг тўла унум билан ишлаши бўйича ўқув-тарбиявий жараённинг маълум даражадаги талаби; бу таълим олувчиларнинг ўқув фаолияти ва тарбиявий жараёни, улар орасидаги ўзаро муносабатларнинг аниқ ташкил қилиниши, педагогик жиҳатдан бошқарилиши ва қонуний назорати; касбий-педагогик фаолият натижасидир.

Педагогика энциклопедиясида касбий маданият тушунчасига куйидагича таъриф берилган: “Касбий маданият – инсоннинг олган билим ва тажрибасига асосланган малакали ҳаракатлар ёки меҳнат фаолиятининг маҳсулидан буён бўлган нарсалар, ўзгаларда завқ уйғота оладиган ижтимоий ҳодиса. Шахснинг касбий маданияти, билими, кўникмаси, малакаси, қобилияти, ахлоқий ва эстетик ривожланиши, дунёқараши, одамлар

билан ўзаро мулоқот қилиш усул ва шакллари, истеъдоди даражасида амалга оширадиган кучи ва салоҳиятини ўз ичига олади” [2].

Педагогик маданият эса “... ўқитувчининг ўз касбий фаолияти жараёнида эришган ютуқлари, маърифатлилиги, касбий одоби, маҳоратини ифодаловчи атама. Ўқитувчи педагогик маданиятининг таркибий қисмлари сифатида унинг интеллектуал ривожланганлик даражаси, касбий тафаккури, касбий компетенциялари, одоби, имиджи, мулоқот кўникмалари ташкил этади” [3].

Педагогик маданиятда бўлажак жисмоний маданият ўқитувчисининг мулоқот маданияти, касбий-коммуникатив фаолияти каби компонентлари муҳим ва ҳал қилувчи ўрин эгаллайди. Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчисининг касбий-педагогик фаолияти ва мулоқотига ҳозирги замон таълим тизимида мутахассисларнинг касбий тайёргарлиги сифатини оширишнинг муҳим омили сифатида қаралмоқда.

Бўлажак ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлиги сифати, энг аввало, уларнинг педагогик мулоқотга тайёргарлиги, ўқув-методик ҳамда маънавий-маърифий вазифаларни ҳал этиш юзасидан муайян касбий ҳаракатларни бажариш лаёқатидир. Бунинг асосида бўлажак ўқитувчиларнинг муайян билим, кўникма ва қобилиятлари, энг аввало, педагогик мулоқот маданияти ётади.

Бўлажак ўқитувчиларнинг мулоқот маданияти талабларига, ўқувчиларга ахборотларни аниқ ва равоқ тақдим этиш маҳорати, ҳамкасбларига тўғри маслаҳат ва тақлиф беришни билиши, баҳонинг шаффоқлигини ифодалай олиши, хоҳиш-истакларини билдириши, мулоқотнинг нутқий ва нутқсиз воситалари ҳамда нутқ меъёрларидан тўғри фойдаланиши, мулоқотда англаш, эстетик, ахлоқий, коммуникатив эҳтиёжларни қаноатлантириши кабиларни киритиш мумкин.

Мазкур талаблар, аввало, касбий-педагогик фаолиятда ўта муҳим бўлган маданий-коммуникатив фазилатлар:

- ҳиссий маданият, таълим олувчиларнинг эътиқоди, уларга таъсир ўтказиш; мотивация; касбий ривожланиш;

- назарий билим ҳамда мулоқот тузилиши ва технологиясидан хабардорлик (уларга ижодий ёндашув);

- суҳбатдоши руҳиятини билиш;

- педагогик ҳамкорлик ва шахслараро ўзаро таъсир;

- педагогик тактни эгаллаш; педагогик мулоқот техникаси;

- нутқ маданияти ва мулоқотнинг нутқсиз воситаларининг ифодаланишида ўз аксини топади.

Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчисининг

педагогик касбий мулоқот маданиятининг ўзига хос хусусиятлари қуйидагиларда ифодаланади:

- ўзининг жисмоний сифатлари ва қобилиятларини энг мақбул даражасигача ривожлантиришда;

- инсон жисмининг гўзаллиги, пластик эркинлиги ва соғлигига эътиборли бўлишида (жисмоний тарбия билан фаол шуғулланиш туфайли);

- эстетик ҳодисалар каби жисмоний тарбия ва спортдаги ютуқлари муайян шаклларининг идрок этилишида;

- спортда эстетика олий гўзаллик қимматига эга бўлиб, унда ушбу спорт ҳодисаси “ўз муайян ҳиссий яхлитлигида шахс қадрияти сифатида намоён бўлади, шахснинг ҳар томонлама ривожланишига, унинг эркинлиги, индивидуаллиги чегараларининг кенгайишига ёрдам беради” ҳамда унинг яширин интеллектуал ва ижодий имкониятларининг очилишига имконият яратади.

Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчилари касбий мулоқотни билиши, жисмонан ва маънан тарбияланганлиги, келажакда ўқувчиларни спортга жалб қилиш қобилиятига эга бўлиши зарур. Спорт ва эстетика, спорт ва ахлоқ, спорт ва мулоқот, спорт ва маданият, спорт маданияти ва шахснинг ривожланиши – амалиётда педагогик маданият – бўлажак жисмоний маданият ўқитувчиси мулоқотини англаб олиш, тушуниб этиш ва интеграцияси бир-бирини тўлдириб борадиган ва ажралмас тушунчалардир.

Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчисини шакллантириш жараёнида спортдаги гўзаллик, яъни унинг ўз кўркемлиги, гавдаланиши, педагогик фаолиятида юксак завқ-шавқ уйғотиши, чуқур таассуротлар қолдириши ва унутилмас ҳиссиётларни жунбишга келтириши, айниқса, муҳим.

Шундай қилиб, жисмоний маданият ўқитувчисининг касбий-шахсий дунёси ўзига хос, турли мақсад-мазмунга эга бўлиб, у ижтимоий йўналтирилган бўлиши керак. Энг муҳими – бўлажак жисмоний маданият ўқитувчилари ўз коммуникатив компетенциясини такомиллаштириши, мактабнинг ижтимоий-жисмоний маданияти, борлиқ ҳаётига кириб бориши ҳамда уларга ижодий ёндашувидир.

Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчиси мактаб ўқувчиларида жисмоний коммуникатив маданиятни шакллантиришнинг ўзига хос технологиялари, инновацион методлари, энг мақбул усуллари, йўллари, замонавий воситаларни излаб топиши лозим. Бунда унинг касбий маданияти, педагогик ахлоққа асосланган педагогик мулоқот (мулоқот қоидалари, меъёрлари, регламенти, мазмуни, технологияси) маданияти қатта аҳамиятга эга.

Бу ўринда педагогик муаммо тегишли педагогик-психологик жиҳатларининг кўриб чиқилиши ва аниқланишини талаб этади. Жумладан:

- шахс индивидуаллиги;
- ёш ва психологик хусусиятлари;
- мотивацияси; ҳиссий омиллари;
- психологик жиҳатлар – спортчининг чиқишини эстетик жиҳатдан идрок этиш;
- спорт соҳасидаги қадриятли йўналишлар;
- мулоқот психологияси; касбий этика психологияси;
- ўзини ўзи кузатиш – идрок қилиш – эътибор бериш – ўз-ўзини ривожлантириш – назорат қилиш – тарбиялаш – англаш – замонавийлаштириш – ижтимоийлаштириш – баҳолаш – ҳисобот беришнинг барча турларини қамраб олади.

Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчиларида касбий маданиятни шакллантириш ҳақида гапирганда, “шахс” тушунчасининг моҳиятига алоҳида эътибор беришимиз керак. “Шахс” – “табиатни, жамиятни, ўзини ўзи фаол ўзлаштирувчи ва аниқ бир мақсадга йўналтирган ҳолда ўзгартирувчи, макон ва замонга оид йўналишлар, эҳтиёжий-иродавий кечинмалар, мазмундор йўналтирилганликлар, фаолият даражаларини ўзлаштириш ва уни амалга ошириш шакллариининг ноёб, тадрижий мутаносиблигига эга бўлган инсондир”.

Кейинги йилларда шахс тушунчаси турлича изоҳланмоқда:

- “шахс – инсон, жамият аъзоси, онг соҳиби сифатида;
- инсон, ўзини ўзи англашга ва ўзини ўзи ривожлантиришга қодир бўлган, муносабатлар ва онгли фаолият субъекти сифатида;
- инсонни жамият аъзоси сифатида тавсифлайдиган ижтимоий моҳиятли сифат, муносабат, кўрсатма ва мотивларнинг барқарор тизими” дир.

Юқоридаги таърифлардан кўриниб турибдики, шахс тушунчасининг барча талқинлари ишонарли ва тўғри баён этилган. Лекин биз шахс тушунчасини педагогик нуқтаи назардан кўриб чиқишимиз керак. Шахс унинг тузилиши ва йўналтирилганлигини В.В.Богословскийнинг мулоҳазаларига амал қилган ҳолда баён қиламиз. Шахс – жамият аъзоси сифатида унинг бойлиги, бошқа одамлар билан бўлган алоқаларининг ранг-баранглиги, ҳаётга нисбатан фаол муносабатини акс эттирувчи тушунча. Шахс мулоқоти эса унинг ижтимоий ҳаётнинг турли томонлари билан ранг-баранг алоқалари, маънавий дунёсини кўрсатиб беради.

Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчилари шаҳси ҳиссий дунёни фаол англаши, психик жараёнларининг такомиллаштирилиши, умумий ва махсус қобилиятлари, тафаккурининг фаол

ривожланиши, ахлоқининг шаклланиши ва ривожланиши, дунёқараши, жамиятда ахлоқий жиҳатдан ўз ўрнини белгилаб олиши, атрофдагилар билан муносабатларини белгилаш давридир. Мазкур давр назарий интеллектнинг вужудга келиши, муайян даражадаги касбий ривожланиши ва тегишли билим, кўникма, маҳорат, умумий ва махсус қобилиятларини шакллантириш даври ҳисобланади. Улар жамоатчилик олдида чиқиш қилиш ҳамда атрофдагилар билан мулоқот қилишга қизиқадилар. Улар ўзини ўзи шакллантириш, такомиллаштириш, оммавий ахборот воситаси орқали намоён бўлишни хоҳлайдилар. Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчилари ўзини ўзи тарбиялаш, ўзининг ташқи қиёфасини такомиллаштириш, маънавий дунёсини бойитишга мойилдирлар. Маънавий-эстетик ва ахлоқий тарбия ҳамда касбий-шахсий ўзини ўзи такомиллаштириш бўйича олий таълим муассасалари талабалари педагогик мулоқот эстетикасига оид тавсияларга жуда муҳтожлик сезадилар.

Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчилари шаҳси, уларнинг индивидуаллиги, айниқса, касбий мулоқоти жараёнида қуйидагилар ҳисобга олинади: мижози, характери, индивидуал хусусиятлари, шахсий сифатлари, қизиқишлари, идрок қилиши, қобилияти, интеллекти ва ҳ.к.

Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчилари ижодиётида қуйидаги шахсий омиллар намоён бўлиши лозим:

- ёрқин ҳиссиёт; ижодий тафаккур (бадий);
- ҳаракатлар ифодалилиги;
- индивидуаллик;
- янгиликка интилиш;
- ўзини ўзи ифодалаш, ақл ва қалб интизоми;
- фуқаролик, ўзини ўзи англаш қабилар.

Фойдаланилган адабиётлар

1. *Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб интизом ва шахсий жавобгарлик ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. Мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришининг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маъруза, 2017 йил 14 январь. – Тошкент: Ўзбекистон, 2017. – 104 б.*

2. *Сатторов А.Э. Бўлажак жисмоний маданият ўқитувчиларида касбий маданиятни шакллантиришининг педагогик асослари ва технологиялари. Автореферат, Тошкент в. Чирчиқ-2019 йил.*

3. *Абдуллажанова М. А. Формирование профессиональных качеств будущего учителя в процессе обучения в педвузах (на примере учителя узбекского языка и литературы): Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. – Т., 1991. – 17 с.*